

3. *Creació d'estructures.* Aquesta és la finalitat més important del pensament dels qui dirigeixen la nostra medicina els anys de fi de segle: crear estructures que persisteixin i que permetin un treball que doni un fruit. El motor més eficaç fou Joan Giné. A ell se li deu, més que a ningú, la modificació pregona que es féu en la manera d'adquirir i de produir coneixements mèdics a Catalunya. Giné s'adonà que calia tenir instruments per a tenir una ciència pròpia, i fou el qui treballà més per construir-los i per donar vida a les institucions. De fet tenim dos grans tipus d'estructures: les revistes (que permeten d'aglutinar un nucli, fer escola, formar deixebles, difondre a distància els coneixements), i les institucions. Vegem ara quines foren les més interessants d'aquestes.

L'Institut Mèdic de Barcelona. Fou creat per un conjunt d'estudiants al capdavant dels quals hi havia Josep Crous i Eusebi Martí, sota la inspiració directa de Joan Giné, amb el nom de «Societat d'emulació per als estudis anatòmics». Quan l'existència del grup arribà a coneixement de les esferes oficials es pensà de donar-li un caràcter oficiós i se li canvià el nom pel d'Institut Mèdic de Barcelona, el 21 de gener de 1866. Constituï de fet un assaig de crear una facultat de medicina lliure i autònoma, i trobà un aliat, que no s'esperava, en les idees sobre l'ensenyament lliure que es difongueren quan la revolució del 68, i de fet és la base de la formació de molts dels més significatius metges catalans positivistes.

L'Ateneu lliure de Catalunya. Fou creat per l'empenta de persones de mentalitat no conservadora, avançada, una mica en contraposició amb l'Ateneu de Barcelona. Fou inaugurat el 20 de març de 1878, i en fou president el mateix Giné, i secretari general Valentí Almirall, peoner del nacionalisme català d'esquerra.

L'Acadèmia Mèdico-Farmacèutica. No tot havien d'ésser organismes d'avanzada. La reacció també treballà per a mantenir-se. Davant l'impuls del positivisme, els sectors tradicionalistes sentiren la necessitat d'organitzar-se entorn de les velles idees vitalistes per a donar-hi un nou impuls sota una presentació diferent. Amb aquesta finalitat fou creada la dita Acadèmia l'any 1875. Tingué dues publicacions que li serviren de portanveu, l'«Enciclopedia Médico-Farmacèutica» (1877) i «La Enciclopedia» (1888), d'escasa volada. Aquest organisme féu sentir el seu pes en dos camps concrets: la deontologia mèdica i els problemes professionals.

Ateneu d'alumnes interns. Les inquietuds despertades aquests anys arribaren plenament als estudiants, i així fou com es pensà de crear un organisme on poguessin comunicar-se llurs problemes i acostumar-se a la confrontació científica. Amb aquesta orientació es creà pel desem-

bre de 1881 l'Ateneu. Patrocinadors de la idea foren Joan Giné i Jaume Pi i Sunyer.

Acadèmia de Ciències Mèdiques. De les institucions creades aleshores fou la que tingué una major vitalitat i una durada més gran. Fou resultat de la unió d'«El Laboratorio», fundat per un seguit d'estudiants l'any 1872, i de l'«Acadèmia de Ciències Mèdiques de Barcelona» creada per l'octubre de 1876 per 31 titulars de medicina, farmàcia i ciències. La fusió es féu el 26 d'abril de 1878. La seva influència ha estat gran en la nostra medicina.

4. *Les revistes.* Les publicacions periòdiques sobre tema mèdic foren molt abundants en l'últim terç del segle XIX i han estat la via més important de penetració de la ciència mèdica del seu temps a Catalunya. Les grans revistes de l'època són dues: «La Independencia Médica» i la «Gaceta Médica Catalana». Si els homes de la generació, Giné i Rodríguez Méndez, respectivament, són els motors, aquestes revistes són el principal vehicle d'un progrés que va accelerar el nostre desenvolupament mèdic.

Amb un significat més col·lateral en trobem d'altres, cap a la mitja dotzena, amb una certa importància: «Veritas», per exemple, que es féu en franès (1868); «La Salud», dirigida per Letamendi i portada en gran part per Sentiñón (1877-78); la «Revista Frenopática Barcelonesa» que fou el portantveu de Nova Betlem i l'escola de psiquiatria catalana aplegada al voltant de Joan Giné. Allí es féu el primer congrés mèdic català, el de psiquiatria del 1883. Important per la seva difusió a fora va ésser «Archivos Internacionales de Laringología» portada pel doctor Ricard Botey (1890). «Le monde médical» és una de les primeres revistes que s'editen a càrrec d'un laboratori farmacèutic. En els seus començaments, en el segle XIX, sembla que s'imprimia a París en castellà. Vidal i Solares tenia un òrgan, els «Archivos de Ginecología, Obstetricia y Pediatría» (1888), revista que acomplí una bona tasca.

Amb un significat més conservador, i amb intenció comercial, recordem els dos «relámpagos», «El Relámpago médico» i «El Relámpago farmacéutico» (1871-1873), revistes dirigides per Joaquim Marsillach.

5. *Les relacions personals amb l'exterior.* Una de les fonts més importants de la influència ideològica de la medicina europea sobre la catalana arribà per la via dels contactes personals, sobretot pels viatges d'estudi d'alguns metges joves que després serien caps de llurs especialitats aquí. Algunes especialitats deuen llur nivell a aquests viatges de fi de segle XIX i a la continuïtat de la relació amb la medicina d'altres països.

Una de les especialitats que han tingut, des de fa molts anys, un bon nivell extrauniversitari a Catalunya ha estat la pediatria. Sovint

els pediatres de Barcelona, han tingut un nivell superior al professor oficial de la facultat, que mai des de la creació de la càtedra el 1888 no ha estat català. A l'arrel d'aquest fet trobem la tasca de Francesc Vidal i Solares, metge nat a Cuba el 1874, arribat de petit a Barcelona, on estudià, i especialitzat durant sis anys a París. Aquesta formació francesa és important a l'hora de valorar el seu lloc dintre la nostra pediatria. La seva obra escrita fou molt extensa i ens demostra la continuïtat de la seva relació amb la pediatria francesa i l'eficàcia de la seva influència.

Els nous mètodes de la cirurgia antisèptica foren introduïts a la pràctica corrent dels cirurgians catalans per Salvador Cardenal, que els havia après en els seus viatges per França i Suïssa principalment. El seu text, que surt al 1880, tingué una gran influència a Catalunya. Aquesta influència ultrapassà la seva persona i creà escola, dos membres de la qual foren professors d'universitat, a Barcelona (Rusca) i Madrid (el seu fill, Lleó Cardenal).

L'alt nivell dels oftalmòlegs catalans comença també per aquests anys, Potser el mèrit principal és de Lluís Carreras i Aragó (1835-1907), que fou el motor més important de l'especialitat a Catalunya. Deixeble seu fou Bonaventura Carreras i Peralta, que havia nascut a Cuba l'any 1856, estigué a París amb Wecker i s'establí a Girona, on morí el 1907. El seu fill Bonaventura Carreras i Duran dominà parcialment l'oftalmologia universitària espanyola. L'altre gran nom de l'oftalmologia catalana fou Josep Barraquer i Roviralta (1852-1924), històleg també, d'intensa formació francesa (Wecker, Landolt, Ranvier). També seguiren aquesta orientació, entre altres, Manuel Menacho, Joan Gelpí i Anicet Mascaró i Cos, aquest últim de formació més extensa i que anà a exercir al Brasil i a Lisboa, on morí el 1906.

L'otorinolaringologia té el seu impulsor en aquest aspecte en el doctor Ricard Botey, que publicà una revista que ja hem esmentat, i que presentà treballs que tingueren una bona difusió. De les 85 publicacions seves que hi són referides a la Bibliografia Medical de Catalunya, n'hi ha quaranta en francès i dues en alemany. Les assistències a congressos europeus foren habituals en ell.

La introducció de la psiquiatria, d'arrel francesa, es féu per diverses vies: per mitjà de Campderà i Pujades, per contactes personals, anteriors a aquest període, per la influència, per la via del llibre només, de Joan Giné.

Les relacions amb la cultura alemanya són una mica diferents i tenen un caire més vitalista. Recordem ara el cas de Salvador Badia, que participà en el cos de sanitat a la guerra franco-prussiana del 1870 i n'ha deixat un relat extens com a corresponsal mèdic de guerra. Altre és el cas de Joaquim Marsillach i Lleonart, mort jove i gran introductor

del wagnerisme a Catalunya. Més col·lateral és el cas d'Alfred Nadal, que fou molts anys professor d'espanyol en terres germàniques (Viena, Leipzig) i tornà als 60 anys sense influir ideològicament. Un cas a part totalment és el de Gaspar Sentiñón.

6. *El compromís polític.* Alguns metges treballaren també, molt activament, en el camp de la política, cercant-hi la possible solució dels problemes socials. N'hi ha de diferents tendències, però ara voldríem centrar aquest aspecte en tres esquemes breus:

La tasca de Bartomeu Robert. Robert és, sense cap discussió, el metge clínic de més anomenada cap als anys del final del segle. Fou un gran mestre, i contribuí a formar una gran quantitat de bons metges. Tingué una activitat important com a motor de l'època. Fou ell qui, junt amb Joan Giné traduí la Patologia Cellular de Virchow, i qui tingué cura de seccions en que es feia referència a notícies de la medicina d'Europa en diferents revistes. Tingué també una activitat política molt destacada i compromesa. Defensà apassionadament la causa de Catalunya a tot arreu, i principalment al Congrés dels Diputats, del qual fou membre en una candidatura famosa. Fou també alcalde de Barcelona, intervingué activament en l'episodi del tancament de caixes, i fou un dels grans caps de la Lliga en el seu començament.

Francesc Sunyer i Capdevila. Fou una persona de vida inquietíssima que en el camp de la medicina va tenir un rendiment molt per sota la seva vàlua personal, a causa d'un conjunt de fets que el dugueren a apartar-se de la vida mèdica. De mentalitat molt revolucionària d'opinions radicals, va arribar a ésser ministre d'Ultramar durant un temps l'any 1873, quan la primera República. En caure el règim estigué un temps a Madrid, després anà a Figueres i ben aviat es traslladà a Roses, on de fet es recluí voluntàriament.

Gaspar Sentiñón i Cerdaña. Fou el més intensament revolucionari dels metges catalans de l'època. Va néixer a Barcelona el 1835. Estigué molts anys per Alemanya, Àustria, Rússia i Suïssa. Tenia uns coneixements lingüístics extraordinaris. Quan hi hagué el Congrés anarquista del 1869 estava a Ginebra, on representà als obrers espanyols i mantenia una bona relació personal amb Bakunin. Tornat a Barcelona, féu una tasca de conspirador que el portà a ésser empresonat uns mesos al castell de Montjuïc. Després es retirà uns anys de la política. Mentrestant havia fet una bona tasca com a traductor i sensibilitzador. A ell es deuen una munió de petites referències bibliogràfiques de les revistes europees. Uns anys més tard tornà a col·laborar en publicacions àcrates. La seva figura acabà una mica mitificada pels militants de l'anarquisme. Anselmo Lorenzo diu d'ell que «pel seu aspecte venerable sembla com la personificació de la idea». Fou de fet un home una mica carregat de misteri. La seva figura ha estat esborradissa; no

volia que se sabés d'ell. Va morir pel desembre de l'any 1902, el mateix any que va morir Robert i dos mesos abans del traspàs de Joan Giné i Partagás.

7. *Cap al noucentisme.* El període es clou de fet els primers anys del segle: la mort de Robert, Sentiñón, Giné, en menys d'un any; la desaparició de «La Independencia Médica»; el canvi d'edifici de la facultat i el pas al carrer de Casanova; el pas a primers rengles dels homes de la nova etapa: Rusca (mort massa aviat) i August Pi i Sunyer, sobretot. En el nou període dominarà una ideologia en la qual els punts més importants seran: una orientació científicista; una consolidació del nivell propi; un començament de sortida com a grup a l'exterior; la formació de deixebles en el mètode experimental; la minusvaloració de dogmatismes teoritzants, i l'impuls que permeté d'assolir altra vegada un lloc, discret encara, en el món científic.

